

Research Article:

Received: 2025-04-12;

Revised: 2025-05-04;

Accepted: 2025-05-06.

การเปรียบเทียบวัตรปฏิบัติกับสมบัติผู้ดีในสังคมไทย

Comparing the Duty of Discipline (Vinaya Pitaka)

with Decency in Thai Society

สุเทพ สารบรรณ^{*1}, นพดล อินปิง^{**2}, สิริกานดา คำแก้ว³Suthep Sarabun¹, Noppadon Inping², Sirikanda Khamkhaew³นักวิชาการอิสระ¹, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา^{2, 3}Independent Scholar¹, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus^{2, 3}

First Author, E-mail: suthep2503@gmail.com*

Corresponding Author, E-mail: noppadon.inp@mcu.ac.th**

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาความหมาย ลักษณะและองค์ประกอบของวัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎก 2) เพื่อศึกษาวิธีการปฏิบัติวัตรในพระวินัยปิฎก 3) เพื่อเปรียบเทียบวัตรปฏิบัติกับสมบัติผู้ดีในสังคมไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาเอกสารจากพระไตรปิฎกและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง จากนั้น วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า วัตรปฏิบัติเป็นกิจที่พระสงฆ์พึงกระทำประจำวัน เป็นธรรมเนียมที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ในวัดตตชนธกะ โดยมีความหมาย 2 ประการ คือ (1) ข้อวัตร กิจ ธรรมเนียม (2) การกระทำตามข้อวัตร การปฏิบัติกิจ การทำตามธรรมเนียม (วิธีการ) โดยเนื้อหาของวัตรปฏิบัติมีลักษณะเด่น 2 ประการ คือ (1) เป็นข้อห้าม (2) เป็นข้อปฏิบัติ (บังคับ) และประกอบด้วยวัตร 14 ข้อ แต่ละข้อประกอบด้วย 2 ส่วน คือ (1) เรื่องอันเป็นเหตุให้ทรงบัญญัติข้อวัตร (2) ข้อวัตรที่ทรงบัญญัติ ส่วนวิธีการปฏิบัติวัตรมี 2 รูปแบบ ได้แก่ (1) รูปแบบที่เป็นกิจจะลักษณะโดยเปล่งวาจาทั้งสองฝ่าย (2) รูปแบบที่ไม่ประกอบด้วยพิธี แต่ต้องศึกษาฝึกอบรมให้เป็นนิสัย เมื่อเปรียบเทียบวัตรปฏิบัติกับสมบัติผู้ดีในสังคมไทยแล้วปรากฏว่า ความหมาย ลักษณะ องค์ประกอบ วิธีปฏิบัติที่แตกต่างกัน แต่เนื้อหาบางส่วนคล้ายกัน จึงสรุปว่า สมบัติผู้ดีในสังคมไทยได้รับอิทธิพลจากวัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎก เพราะความคล้ายคลึงของเนื้อหาบางส่วน ความมีวินัยของพระสงฆ์ และคุณสมบัติของผู้ตรวจทาน องค์ความรู้จากการวิจัย คือ การเห็นความสอดคล้องกันของข้อวัตรกับสมบัติผู้ดี โดยหลักพระพุทธศาสนามีข้อวัตรใน 2 ลักษณะ คือ 1) รูปแบบที่เป็นกิจจะลักษณะโดยเปล่งวาจาทั้งสองฝ่าย 2) ข้อวัตรที่ไม่มีรูปแบบ เทียบกับสมบัติผู้ดีจะสอดคล้องกันในประเด็นการสำรวจจริยาบททั้ง 4 เป็นส่วนใหญ่ และข้อวัตรปฏิบัติจะเป็นข้อบัญญัติสำหรับนักบวช ดังนั้น วัตรปฏิบัติจึงมีลักษณะเป็นละเอียดอ่อนมากกว่าสมบัติผู้ดีที่เป็นมารยาทของผู้ครองเรือน

คำสำคัญ: วัตรปฏิบัติ, พระวินัยปิฎก, สมบัติผู้ดี, สังคมไทย

Abstract

This research article aims to (1) study the meaning, quality, and factors of the duty on discipline (Vinaya Pitaka), (2) study the methods of the duty on discipline (Vinaya Pitaka), and (3) compare the duty on discipline (Vinaya Pitaka) with decency in Thai society. There is qualitative research through documentary study from Tipitaka and related documents, and then analyzed it through content analysis. The result found that the duty of discipline is concerned with function in the daily life of the Buddhist monk as a tradition set up by the Buddha on Vatta Khanthaka. So, it covers 2 meanings, those are (1) the function, daily religious routine or tradition, and (2) methods of that tradition. It has two talent qualities: (1) the order and (2) the mustiness. There are 14 daily religious routines in the duty of discipline, each daily religious routine belonging to two main importance: the stories and regulations. The duty of discipline has two methods in practice: (1) ceremony by word and (2) instruction for practice. Compared with the Thai decency, the duty of discipline differs in meaning, quality, factor, and method, but some parts are the same. In conclusion, Thai decency was influenced by the duty of discipline because of the similarity of some matters, the monk's code of discipline, and the qualification of the reviser. The body of knowledge indicates that the consistency of the duty with decency, according to the Buddhist perspectives, there are two types of duty: (1) duty involved formal ceremonies, and (2) duty involved informal ceremonies. When compared with the decency, they are consistent mostly in the examination of the four postures, and that duty is a rule for monks. Therefore, the duty is more delicate than decency, which is the manners of householders.

Keywords: Duty of Discipline, Vinaya Pitaka, Decency, Thai Society

บทนำ

การศึกษาในสมัยพุทธกาลตามประวัตินั้น ศิษย์กับอาจารย์มีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่น อาจารย์มีฐานะเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ ศิษย์มีหน้าที่เหมือนบุตร ต้องอยู่คอยปรนนิบัติอย่างใกล้ชิด ให้ความเคารพต่ออาจารย์เสมือนบิดา จึงมีคำกล่าวว่า พระพุทธเจ้าเป็นพุทธบิดา ในปัจจุบันสังคมได้พัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สังคมไทยแต่เดิมมีความผูกพันกับวัดแนบแน่นมาก เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางทางศิลปวิทยาทุกด้าน ตั้งแต่ความรู้เรื่องการอ่าน การเขียน มารยาท ตลอดจนอาชีพต่าง ๆ ประชาชนใช้วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ โดยผู้ปกครองจะนำบุตรที่โตพอที่จะเรียนหนังสือได้ไปฝากไว้กับพระสงฆ์เพื่อให้ท่านอบรมสั่งสอน อันเป็นการศึกษาแบบให้เปล่า ผู้ศึกษาจะต้องอยู่ปรนนิบัติอย่างใกล้ชิด พระสงฆ์จะใช้วิธีการเรียนไปอบรมไป จนกว่ากุลบุตรจะมีอายุครบบวช ก็จะทำการบวชให้ เมื่อบวชแล้วจะให้ศึกษาพระธรรมวินัยจนมีความรู้เรื่องพระธรรมวินัยดีพอและเมื่อถึงกาลอันสมควรก็จะลาสิกขาไปประกอบอาชีพเป็นคนดีของสังคมต่อไป กาลต่อมาสังคมไทย

ได้พัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสวัฒนธรรมตะวันตก ค่านิยมต่าง ๆ ในสังคมไทยปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก และมากกว่าที่จะคิดเสียอีก สาเหตุที่สำคัญมาจากการรับรูปแบบหรือแบบอย่างของวัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมจีนเข้ามา จึงทำให้วัฒนธรรมตะวันตกและวัฒนธรรมจีนแพร่เข้ามาอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีอิทธิพลต่อค่านิยมของสังคมไทยเป็นอย่างมากในปัจจุบัน (พระครูปริยัติกิตติธำรง, 2555) แสดงให้เห็นว่า การศึกษาได้รับรูปแบบไปตามแบบตะวันตก วัดไม่ได้ทำหน้าที่ให้การศึกษาเหมือนแต่เดิม การศึกษาแบบใหม่ได้แยกการศึกษาออกไปจากวัด จัดการศึกษาเป็นเอกเทศไม่เกี่ยวข้องกับวัด การจัดการศึกษาแบบตะวันตกนั้น ผู้เรียนมาเรียนวิชาความรู้เมื่อถึงเวลาเรียนก็มาเรียน เมื่อถึงเวลาเลิกก็กลับ เป็นการศึกษาที่ต้องจ่ายค่าเรียน จ่ายค่าหน่วยกิตหรือค่าเทอม และความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับศิษย์ก็เริ่มลดน้อยลงเรื่อย ๆ จนกล่าวได้ว่า ขาดการมีสัมมาคารวะซึ่งกันและกัน ครูอาจารย์เหมือนเรือจ้าง ผู้เรียน คือ นายจ้าง เมื่อผู้เรียนข้ามฝั่งหรือจบการศึกษาแล้วก็ลืมพระคุณ ขาดสำนึกในพระคุณของครูอาจารย์

ปัจจุบันนี้การศึกษาของคณะสงฆ์ได้มีส่วนช่วยจัดการศึกษาให้แก่สังคมไทย ตั้งแต่ระดับบัณฑิต มหาบัณฑิต ดุษฎีบัณฑิต และได้ผลิตบัณฑิตออกไปรับใช้สังคมเป็นจำนวนมาก บัณฑิตที่ออกไปสู่สังคมเป็นที่ยอมรับของสังคมระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม เสียงสะท้อนได้กลับมาว่า บัณฑิตขาดสัมมาคารวะ แข็งกระด้าง ขาดการอ่อนน้อมถ่อมตน กล่าวคือ ไม่มีระเบียบวินัยในหลายด้าน เช่น การนุ่งห่ม การขบฉัน การเดิน การนั่ง ไม่เรียบร้อย ขาดข้อวัตรปฏิบัติที่ดีงาม ดังนั้น การศึกษาวัตรในพระไตรปิฎกจึงเป็นแนวทางการศึกษาที่ถูกต้องตามแนวทางของพระบรมศาสดาที่ตรัสไว้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา อันเป็นการศึกษาวัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกที่มีความสำคัญต่อการเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากพระวินัยปิฎกเป็นหนึ่งในปิฎก ๓ ที่สำคัญ ซึ่งบันทึกข้อปฏิบัติและข้อกำหนดที่พระสงฆ์ต้องยึดถือในการปฏิบัติตนเพื่อรักษาความบริสุทธิ์ของจิตใจและการดำเนินชีวิตตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้น เพื่อให้พระสงฆ์ได้บำเพ็ญภาวนาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง (พุทธทาสภิกขุ, 2542) วัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกไม่ได้เพียงแต่กำหนดข้อบังคับในการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ในด้านต่าง ๆ เช่น การประพฤติดุติปฏิบัติในด้านการอยู่ร่วมกัน การบำเพ็ญภาวนา การศึกษาธรรม แต่ยังมีมุ่งเน้นการรักษาและพัฒนาคุณธรรมต่าง ๆ เช่น ความสำรวม ความสันโดษ ความตั้งใจในการปฏิบัติธรรมให้บริสุทธิ์ ซึ่งเป็นการกำหนดกรอบการปฏิบัติที่สะท้อนถึงหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้อย่างละเอียดและลึกซึ้ง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต, 2550) ดังนั้นจึงมีความสำคัญในด้านการรักษาเสถียรภาพของชีวิตสงฆ์ โดยไม่เพียงแต่ช่วยให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามหลักธรรมได้อย่างถูกต้อง แต่ยังมีผลต่อการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในสังคมพระพุทธศาสนา การศึกษาผ่านพระวินัยปิฎกจึงเป็นการส่งเสริมให้เกิดการเจริญอกงามในทางธรรมทั้งในระดับบุคคลและสังคม ในแง่ของการปฏิบัติในชีวิตประจำวันที่สามารถนำไปใช้เป็นหลักในการปฏิบัติธรรมของชาวพุทธในปัจจุบันได้เช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการรักษาศีล การปฏิบัติในด้านสมาธิ หรือการมีความสำรวมในกิจวัตรประจำวัน การศึกษาในเชิงลึกเกี่ยวกับวัตรปฏิบัติเหล่านี้จึงเป็นประโยชน์ต่อการเจริญอกงามทางจิตใจและจริยธรรม

การศึกษาในครั้งนี้ทำให้เห็นความสำคัญของวัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎก ซึ่งไม่ได้มีเพียงแค่ข้อกำหนดที่เป็นรูปแบบ แต่ยังเป็นการสะท้อนถึงหลักการปฏิบัติที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาจิตใจและเสริมสร้างจริยธรรมใน

สังคมพระพุทธศาสนาในภาพรวม ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจทำวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบวัตรปฏิบัติกับสมบัติผู้ดีในสังคมไทยเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและสัมมาปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความหมาย ลักษณะและองค์ประกอบของวัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎก
2. เพื่อศึกษาวิธีการปฏิบัติวัตรในพระวินัยปิฎก
3. เพื่อเปรียบเทียบวัตรปฏิบัติกับสมบัติผู้ดีในสังคมไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยสำรวจเอกสารและรวบรวมจากแหล่งข้อมูล ดังนี้

1. การสืบค้นเอกสารข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา จากพระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2557 และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นลักษณะและองค์ประกอบของวัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎก วิธีปฏิบัติวัตรในพระวินัยปิฎก รวมถึงสมบัติผู้ดีในสังคมไทย
2. การศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิจากอรรถกถา รวมทั้งเอกสาร ตำราวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์และสมบัติผู้ดีในสังคมไทย
3. การนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ทำความเข้าใจในประเด็นที่เกี่ยวกับความหมาย ลักษณะ องค์ประกอบ วิธีปฏิบัติ และเนื้อหาที่คล้ายกัน จากนั้น เขียนพรรณนาเนื้อหาตามลำดับของวัตถุประสงค์การวิจัย พร้อมนำเสนอความเห็นของคณะผู้วิจัย โดยมุ่งให้ตอบวัตถุประสงค์และปัญหาที่ต้องการทราบ
4. การสรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย รวมถึงการอภิปรายผลที่ได้รับกับผลวิจัยของที่ศึกษาในลักษณะใกล้เคียงกันเพื่อเปรียบเทียบผลวิจัยที่เกิดขึ้นแล้วนำเสนอผลของการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

1. วัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎก หมายถึง กิจที่พระสงฆ์พึงกระทำประจำวันซึ่งเป็นธรรมเนียมที่ถือสืบทอดกันมาที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้ปฏิบัติปรากฏในวัตตขันธกะพระวินัยปิฎก (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 9: 331-390) ดังนั้น จึงมีความหมาย 2 ประการ คือ 1) ข้อวัตร กิจ ธรรมเนียม หมายถึง กิจที่พึงกระทำ หน้าที่ ธรรมเนียมที่พระสงฆ์จะต้องกระทำ 2) การกระทำตามข้อวัตร การปฏิบัติกิจ การทำตามธรรมเนียม (วิธีการ) หมายถึง ข้อปฏิบัติที่พระสงฆ์ต้องกระทำต่อกันหรือต่อสถานที่ สิ่งของที่เกี่ยวข้องในกิจวัตร
2. วิธีการปฏิบัติวัตรในพระวินัยปิฎก จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับพระวินัยปิฎกพบว่า วัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกมีวิธีปฏิบัติ 2 รูปแบบ ดังนี้
 - 2.1 แบบที่ต้องประกอบพิธีเป็นทางการ มีการเปล่งวาจาทั้งสองฝ่ายและยึดถือข้อวัตรปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติตลอดไป เป็นสถานภาพที่มั่นคงแน่นอน เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ขาดจากกันไม่ได้ ต้องมาคู่กันเสมอ ข้อวัตรที่จะต้องประกอบพิธีเป็นทางการมี 4 ข้อวัตร ได้แก่ 1) อุปัชฌาย์วัตร ความสัมพันธ์ระหว่างพระอุปัชฌาย์กับศิษย์ผู้บวช (พระภิกษุใหม่) 2) สัทธินิหาริกวัตร ความสัมพันธ์ของพระผู้บวชใหม่ที่อยู่ร่วมกับ

อุปฌาย์ในฐานะศิษย์ 3) อาจารย์วัตร ความสัมพันธ์กับพระอาจารย์ผู้สอนธรรมวินัยหรือผู้ให้คำแนะนำในการบวช 4) อันตวาสิกวัตร ความสัมพันธ์ของศิษย์ที่อยู่รับการอบรมกับพระอาจารย์

2.2 แบบที่ไม่ต้องประกอบพิธี เป็นข้อวัตรที่ไม่ต้องประกอบพิธีเป็นทางการประกอบด้วยข้อวัตรจำนวน 10 ข้อ ดังนี้ 1) อาคันตุกวัตร ข้อวัตรสำหรับผู้มาเยือน 2) อาวาสิกวัตร ข้อวัตรสำหรับเจ้าของที่พัก 3) คมิกวัตร ข้อวัตรสำหรับผู้จากไป 4) อนุโมทนาวัตร ข้อวัตรสำหรับอนุโมทนา 5) ภัตตคคววัตร ข้อวัตรในโรงฉัน 6) บิณฑบาตวัตร ข้อวัตรสำหรับการเที่ยวบิณฑบาต 7) อารัญญิกวัตร ข้อวัตรสำหรับการอยู่ป่า 8) เสนาสนวัตร ข้อวัตรสำหรับการใช้สอยเสนาสนะ 9) ชันตาฆรววัตร ข้อวัตรสำหรับการใช้เรือนไฟ 10) วัจจกฐีวัตร ข้อวัตรสำหรับการใช้ห้องน้ำ เงื่อนไขของข้อวัตรทั้ง 10 ประการนี้นักบวชในพระพุทธศาสนาที่ได้ชื่อว่า พุทธสาวกจะต้องศึกษา อบรม สอบถามและเรียนรู้ให้เข้าใจแจ่มแจ้งในสำนักของอุปฌาย์อาจารย์ก่อนเมื่อแรกเข้ามาบวชพรรษายังไม่ครบ 5 หรือยังเป็นพระนวกะ (ภิกษুবวชใหม่) และถือเป็นหน้าที่ของพระอุปฌาย์อาจารย์จะต้องให้การศึกษาอบรมพระนวกะให้เข้าใจธรรมเนียมซึ่งเป็นพุทธบัญญัติ หากไม่แล้วอาจถูกเพ่งโทษ ตีเตียน เป็นโลกวัชชะได้ ข้อวัตรปฏิบัติที่เป็นพุทธบัญญัติในพระวินัยปิฎกให้เข้าใจแจ่มแจ้งแล้วยึดเป็นข้อวัตรปฏิบัติเมื่ออยู่ในสถานการณ์ สถานที่ จะใช้สิ่งของนั้นเพราะสถานภาพเหล่านี้ไม่แน่นอนเปลี่ยนแปลงได้ ขึ้นอยู่กับบุคคล สิ่งของ สถานที่ เวลาที่เกี่ยวข้อง ไม่ต้องเปล่งวาจาสมათาน แต่ได้จากการศึกษาอบรม

ดังนั้น วัตรที่เป็นคู่สัมพันธ์กัน ได้แก่ อุปฌาย์วัตรกับสัทธีวาทริกวัตร อาจารย์วัตรกับอันตวาสิกวัตร เมื่อเข้าสู่พิธีบรรพชาอุปสมบทจะต้องมีการถือนิสัยขอเป็นสัทธีวาทริกต่ออุปฌาย์ หรือขอเป็นอันตวาสิกต่ออาจารย์ตั้งแต่บัดนั้นแล้ว ส่วน 10 วัตรที่เหลือไม่ปรากฏว่า มีการเปล่งวาจาและระเบียบพิธีการปฏิบัติ มีกล่าวไว้เพียงพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงปรารภสอบถามเรื่องที่มีการโพนทะนา ตีเตียน เพ่งโทษกัน พอได้ความจริงแล้วก็ทรงบัญญัติข้อวัตร มิได้ทรงแนะวิธีถือวัตรทั้ง 10 เอาไว้

3. การเปรียบเทียบวัตรปฏิบัติกับสมบัติผู้ดีในสังคมไทย

3.1 การเปรียบเทียบความหมายวัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกกับสมบัติผู้ดีในสังคมไทยพบว่า วัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎก หมายถึง กิจที่พระสงฆ์พึงกระทำประจำวันซึ่งเป็นธรรมเนียมที่ถือสืบทอดกันมาที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้ปฏิบัติปรากฏในวัดตมชั้นกะพระวินัยปิฎก ดังนั้น จึงมีความหมายครอบคลุม 2 ประการ คือ 1) ข้อวัตร กิจ ธรรมเนียม 2) การกระทำตามข้อวัตร การปฏิบัติกิจ การทำตามธรรมเนียม (วิธีการ) ส่วนผู้ดี หมายถึง บุคคลผู้มีความประพฤติดีทั้งทางกาย วาจาและความคิด กล่าวคือ ทำดี พูดดี คิดดี ดังนั้น สมบัติผู้ดีจึงหมายถึง ข้อปฏิบัติของบุคคลผู้มีความประพฤติดีทั้งทางกาย วาจาและความคิด

3.2 การเปรียบเทียบลักษณะวัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกกับสมบัติผู้ดีในสังคมไทยพบว่า วัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกมีลักษณะเป็น (อาณาเทศนา) การแสดงธรรมในลักษณะเป็นข้อบังคับโดยส่วนมาก (ยถาปรารภสาสนะ) การสอนตามความผิดหรือโทษชนิดต่าง ๆ ที่พึงละเว้น (สังวรกถา) ข้อความที่ว่าด้วยการสำรวมและไม่สำรวม (อธิศีลสิกขา) ข้อศึกษาเกี่ยวกับศีลขั้นสูง (วิติกมปหาน) เครื่องละกิเลสอย่างหยาบที่เป็นเหตุให้เกิดการละเมิดศีลตามนัยของอรรถกถาจารย์ด้วย ขณะที่สมบัติของผู้ดีมีลักษณะเป็นอุดมคติของผู้ที่บุคคลชั้นนำของสังคมไทยเห็นว่า ผู้มีความประพฤติดีทั้งทางกาย วาจาและความคิดพึงมีและแสดงออกให้เห็นได้

มุ่งให้คนไทยโดยทั่วไปฝึกฝนอบรมและยึดเป็นแนวปฏิบัติ เป็นเกณฑ์มาตรฐานแยกแยะผู้มีการยาทและผู้ไม่มีการยาทออกจากกัน กล่าวอีกอย่างหนึ่งเป็นเครื่องแบ่งอารยชนกับอนารยชน ในแง่ของเชื้อชาติเป็นการกระตุ้นเตือนให้ชนชั้นปกครองของสังคมไทยในยุคนั้นระวังกิริยามารยาทของตนมิให้เอาเยี่ยงอย่างชนชั้นใต้ปกครอง หากพิจารณาในแง่ของการศึกษาในยุคนั้นผู้มีการศึกษาอ่านออกเขียนได้ในระดับสูงมีค่อนข้างน้อย บุคคลเหล่านี้ต้องการเกณฑ์แบ่งแยกผู้มีการศึกษากับผู้ด้อยการศึกษาออกจากกัน

3.3 การเปรียบเทียบองค์ประกอบวัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกกับสมบัติผู้ดีในสังคมไทย ความแตกต่างที่มองเห็นข้อวัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกแบ่งตามฐานะของบุคคล สถานที่ การกิจ สิ่งของที่จะต้องใช้ ขณะที่สมบัติผู้ดีมิได้แบ่งตามบุคคลมุ่งทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสถานที่ ทุกสถานการณ์ หากเป็นผู้ดีจะต้องรักษาสถาบันตามที่กำหนดและแสดงออกให้เห็นได้ สมบัติผู้ดีจึงมุ่งการแสดงออกเป็นประการสำคัญสามารถสรุปภาพรวมความแตกต่างขององค์ประกอบ ดังตารางต่อไปนี้

วัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎก	สมบัติผู้ดีในสังคมไทย
วัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกประกอบด้วย 14 ข้อวัตร 1. อาคันตุกวัตร ข้อวัตรสำหรับผู้มาเยือน 2. อาวาสกวัตร ข้อวัตรสำหรับเจ้าของที่พัก 3. คมิกวัตร ข้อวัตรสำหรับผู้จากไป 4. อนโมทนาวัตร ข้อวัตรสำหรับอนโมทนา 5. ภัตตคควัตร ข้อวัตรในโรงฉัน 6. ปินทจาริกวัตร ข้อวัตรสำหรับการเที่ยวบิณฑบาต 7. อารัญญิกวัตร ข้อวัตรสำหรับการอยู่อาศัย 8. เสนาสนวัตร ข้อวัตรสำหรับการใช้สอยเสนาสนะ 9. ชันตามรวัตร ข้อวัตรสำหรับการใช้เรือนไฟ 10. วัจจกฐวัตร ข้อวัตรสำหรับการใช้ห้องน้ำ 11. อุปัชฌายวัตร ข้อปฏิบัติขอต่ออุปัชฌาย์ 12. สัททวิหริวัตร ข้อที่พระอุปัชฌาย์พึงปฏิบัติขอต่อสัททวิหริกริก 13. อาจริยวัตร ข้อวัตรต่ออาจารย์ 14. อันตเวาสกวัตร ข้อวัตรผู้อยู่ในสำนัก	สมบัติผู้ดีในสังคมไทยประกอบด้วย 10 ภาค 1. ภาคหนึ่ง ผู้ดีย่อมรักษา ความเรียบร้อย 2. ภาคสอง ผู้ดีย่อมไม่ทำอุจาดลามก 3. ภาคสาม ผู้ดีย่อมมีสัมมาคารวะ 4. ภาคสี่ ผู้ดีย่อมมีกิริยาเป็นที่รัก 5. ภาคห้า ผู้ดีย่อมเป็นผู้สง่า 6. ภาคหก ผู้ดีย่อมปฏิบัติการทำงานดี 7. ภาคเจ็ด ผู้ดีย่อมเป็นผู้ใจดี 8. ภาคแปด ผู้ดีย่อมไม่เห็นแก่ตัวฝ่ายเดียว 9. ภาคเก้า ผู้ดีย่อมรักษาความสุจริตซื่อตรง 10. ภาคสิบ ผู้ดีย่อมไม่ประพฤติชั่ว
แต่ละข้อวัตรปฏิบัติประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้ 1) เรื่องที่เป็นเหตุที่ทำให้ทรงบัญญัติข้อวัตร 2) ข้อวัตรที่ทรงบัญญัติ ในแต่ละข้อวัตรมีแนวปฏิบัติแยกย่อยลงไปอีก	แต่ละภาคแบ่งเป็น 3 ประเด็น ดังนี้ 1) กายจริยา 2) วาจจริยา 3) มโนจริยา ในแต่ละจริยามีตัวชี้วัดจำนวนมากน้อยต่างกันออกไป

ตาราง 1 เปรียบเทียบองค์ประกอบของวัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกกับสมบัติผู้ดีในสังคมไทย

4. การเปรียบเทียบวิธีปฏิบัติวัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกกับสมบัติผู้ดีในสังคมไทย จากการศึกษาพบว่า วัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกมีวิธีปฏิบัติ 2 รูปแบบ คือ 1) การประกอบพิธีเป็นทางการ เช่น อุปัชฌาย์วัตร สัทธินวัตร อาจริยวัตร อันตวาสิกวัตร โดยมีการเปล่งวาจาทั้งสองฝ่ายและยึดถือข้อวัตรปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติตลอดไป เป็นสถานภาพที่มั่นคงแน่นอน เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ขาดจากกันไม่ได้ ต้องมาคู่กันเสมอ 2) การปฏิบัติที่ไม่ต้องประกอบพิธี แต่ต้องศึกษาข้อวัตรปฏิบัติที่เป็นพุทธบัญญัติในพระวินัยปิฎกให้เข้าใจแจ่มแจ้งแล้วยึดเป็นข้อวัตรปฏิบัติเมื่ออยู่ในสถานการณ์ สถานที่ จะใช้สิ่งของนั้น เพราะสถานภาพเหล่านี้ไม่แน่นอนเปลี่ยนแปลงได้ ขึ้นอยู่กับบุคคล สิ่งของ สถานที่ เวลาที่เกี่ยวข้อง ไม่ต้องเปล่งวาจาสมานาน แต่ได้จากการศึกษาอบรม

สมบัติผู้ดีในสังคมไทยมีวิธีปฏิบัติในรูปแบบที่ 2 คือ ได้จากการศึกษาอบรมทั้งที่เป็นทางการผ่านระบบโรงเรียนและไม่เป็นทางการจากการบอกเล่า สอนกันเองในครอบครัว กลุ่มเพื่อน หรืออ่านจากเอกสารตำรา บทความ รับจากสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อผสม การปฏิบัติสมบัติผู้ดีไม่ต้องเปล่งวาจา ไม่ต้องประกอบพิธีเป็นทางการ ขึ้นอยู่กับจิตสำนึกของแต่ละบุคคล ให้เสรีภาพส่วนบุคคลค่อนข้างสูงแต่ในการเลือก ขณะเดียวกันก็มีแรงกดดันจากสังคมใช้สมบัติผู้ดีมาเป็นคำต่อว่าต่อขาน นักเข้าถึงขั้นนำมาเป็นข้อดูหมิ่นถ่มถุยคำ และเหยียดหยามกันและกัน เช่น ไร้สมบัติผู้ดี สมบัติผู้ดีบกพร่อง ขาดการศึกษา เดียวชื่อสมบัติผู้ดีให้เป็นของฝาก ฯลฯ

วัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกมีการกล่าวถึงโทษของการละเลยข้อวัตรและอานิสงส์ของการประพฤติวัตร กล่าวถึงวัตรที่เป็นคู่สัมพันธ์ขาดกันไม่ได้ เพราะเป็นเหตุให้วัตรที่เป็นคู่สัมพันธ์ไม่สมบูรณ์ และกล่าวถึงวัตรที่เหมือนกันอีกด้วย แต่สมบัติผู้ดีในสังคมไทยมีได้ระบุสิ่งเหล่านี้ไว้

5. การเปรียบเทียบเนื้อหาที่คล้ายกันของวัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกกับสมบัติผู้ดีในสังคมไทย เนื้อหาเป็นประเด็นสำคัญที่จะแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกกับสมบัติผู้ดีในสังคมไทย จึงประมวลเนื้อหาที่คล้ายกันมาแสดง ดังตารางข้างล่างนี้

วัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎก	สมบัติผู้ดีในสังคมไทย
- อาคันตุกะจะเข้าอาราม ฟังถอดครองเท้า ถอดหม้อ ถ่มน้ำ ไหล เข้าอารามไม่ต้องรีบร้อน	- ย่อมเปิดหมวกเมื่อเข้าชานชาลาบ้านผู้อื่น - ย่อมเปิดหมวกในที่เคารพ เช่น โบสถ์ วิหาร ไม่ว่าแห่งศาสนาใด - ย่อมไม่ละลาบละลั้วเข้าห้องเรือนแขกก่อน เจ้าของบ้านเขา เชิญ - ย่อมไม่แทรกเข้าหมู่ผู้อื่นซึ่งเขาไม่ได้เชื้อเชิญ - เมื่อตนเป็นเจ้าของบ้าน ย่อมต้องต้อนรับและเชื้อเชิญแขกไม่ เพิกเฉย - ย่อมไม่แสดงกิริยาตึงตัง หรือพูดจาอีกทักในบ้านแขก - ผู้ลาเยี่ยมเป็นผู้เคารพก่อน - ย่อมรู้จักเกรงใจคน
- ไหว้ภิกษุเจ้าถิ่นผู้แก่กว่า ไหว้ภิกษุเจ้าถิ่นผู้อ่อนกว่าไว้ - ภิกษุเจ้าถิ่นเห็นอาคันตุกะผู้แก่กว่า ฟังปูอาสนะ ตั้งน้ำ	- ย่อมไม่ขึ้นหน้าผ่านผู้ใหญ่ - ย่อมนั่งด้วยกิริยาอันสุภาพเฉพาะหน้าผู้ใหญ่

วัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎก	สมบัติผู้ดีในสังคมไทย
- ลูกรับ ถามด้วยน้ำฉัน น้ำใช้ เช็ดรองเท้าผึ่งไว้ - ให้อำมาตย์คนตักน้ำแก่ผู้แก่กว่า - พระอำมาตย์คนตักน้ำพรหมพาหุพาหุบอก แนะนำ - พระอำมาตย์คนตักน้ำพรหมพาหุพาหุบอก เสนาสนะ - อยู่กับภิกษุแก่กว่า ยังไม่ได้บอกกล่าว อย่าให้อุเทศ ปริ - ปจฺฉา อย่ากล่าวธรรม อย่าตามประทีป อย่าเปิด - หน้าต่าง อย่าปิดหน้าต่าง - เดินตามภิกษุแก่กว่า อย่ากระทบแม้นด้วยชายผ้า - ไม่นั่งเบียดเสียดพระเถระ - ไม่เกลียดกันอาสนะภิกษุใหม่	- ย่อมนับถือนอบน้อมต่อผู้ใหญ่ - ย่อมมีความอ่อนหวานแก่ผู้น้อย - ผู้น้อยย่อมเคารพผู้ใหญ่ก่อน - ย่อมเอาใจใบบอามาริแก่คนอื่น - เป็นผู้ใหญ่ จะไปมาลูกนึ่งย่อมไว้ช่อง ให้ผู้น้อยมีโอกาสบ้าง - ย่อมไม่ใช้กิริยาอันข้ามกรายบุคคล - ย่อมไม่ล่วงเกินถูกต้องผู้อื่นซึ่งไม่ใช่หยอกกันฐานเพื่อน - ย่อมไม่เสียดสีกระทบกระทั่งกายบุคคล - ย่อมไม่ลุ่มนึ่งเดินเหินให้พรตพราดโดนผู้คนหรือสิ่งของแตก - เสีย - ย่อมไม่ข่มเหงผู้น้อยกว่า เช่น เด็กหรือผู้หญิง
- ถามกติกาสงฆ์ที่ตั้งไว้ว่าควรเข้าเวลาเท่าไร รอสักครู - หนึ่ง - จัดเสนาสนะที่ภิกษุอยู่หรือภิกษุไม่อยู่ บอกโคจรคาม - บอกกติกาสงฆ์ที่ตั้งไว้ เวลานั้นควรเข้า ควรออก	- ย่อมไม่ฝ่าฝืนเวลานิยาม คือ ไม่ไปใช้กิริยาอื่น เมื่อเขานั่งกับพื้น - และไม่ไปนั่งกับพื้นเมื่อเวลาเขา ยืนเดินกัน - ย่อมไม่ขอกแซกไต่ถามธุระส่วนตัวหรือการใน บ้านของเขาที่ - ไม่ได้เกี่ยวข้องแก่ตน - ย่อมไม่เที่ยวถามถึงผลประโยชน์ที่เขาหาได้เมื่อ ตนไม่ได้มี - หน้าที่เกี่ยวข้อง
- พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตให้พระเถระอนุโมทนา - พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตให้พระเถระอนุโมทนา - อยู่ 4 - 5 รูป จึงอนุโมทนา	- เมื่อผู้ใดได้แสดงคุณต่อตนอย่างไร ควรออกวาจาขอบคุณเขา - เสมอ - การให้สิ่งของหรือเลี้ยงดู ซึ่งเขาได้กระทำแก่ตน ย่อมต้องตอบ - แทนเขา - แม้ผู้ใดเคารพตนก่อน ย่อมต้องตอบเขาทุกคน ไม่เฉยเสีย
- ภิกษุพึงนุ่งห่มปกปิดมณฑลสาม คาดประคดเอว ห่มผ้า 2 ชั้น กลัดลูกดุม - ปกปิดกายด้วยดี สำรวมด้วยดี มีตาทอดลง ไม่เวกผ้า - ไม่หวั่นระลั่น พึงมีเสียงน้อย ไม่โยกกาย ไม่ไกวแขน - ไม่โคลงศีรษะ ไม่ค้ำกาย ไม่คลุมศีรษะ ไม่เดิน - กระหือรือ ปกปิดกายด้วยดี สำรวมด้วยดี ไม่โคลง - ศีรษะ ไม่ค้ำกาย ไม่คลุมศีรษะ ไม่นั่งรัดเข่า ไม่นั่ง - เบียดเสียดพระเถระ ไม่เกลียดกันอาสนะภิกษุใหม่ ไม่ - นั่งทับสังฆาฏี	- ย่อมใช้เสื้อผ้าเครื่องแต่งตัวอันสะอาด และแต่งตัวโดยเรียบร้อย - เสมอ - ย่อมไม่แต่งตัวในที่แจ้ง - ย่อมไม่กระทำการที่ควรจะทำในที่ลับในที่แจ้ง
- รับประทานอาหารบาริธิดา ๆ พึงค่อย ๆ เทน้ำลงใน - กระโถน ด้วยคิดว่า กระโถนอย่าเลอะเทอะ ภิกษุ - ใกล้เคียงอย่าถูกน้ำกระเซ็น	- ย่อมไม่ขวานขวากด้วยเสียงอันดังหรือให้เปรอะเปื้อน ให้เป็นที่ - รังเกียจ
- พระเถระไม่พึงฉันก่อนในเมื่อข้าวสุกยังไม่ทั่วถึงภิกษุ - ทุกรูป พึงฉันบิณฑบาตโดยเคารพ พึงมีความสำคัญใน	- ย่อมไม่ลุ่มนึ่งเลอะเทอะ มุมมามในการบริโภค - ย่อมไม่ล่วงล้ำ ข้ามหยิบ ของบริโภคผ่านหน้าผู้อื่น ซึ่งควรขอ

วัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎก	สมบัติผู้ดีในสังคมไทย
บาตรฉัน ฟังฉันบิณฑบาตตามลำดับ ฟังฉันพอสมควรกับ แ่ง ไม่ฟังฉันข่มแต่ยอดลงไป ไม่ฟังฉันกลบแ่งหรือ กับข้าว ไม่ฟังขอแ่ง หรือกับข้าวมาฉัน ไม่ฟังแลดู บาตรของภิกษุอื่นโดยมุ่งจะยกโทษ ฟังไม่ทำคำข้าวให้ ใหญ่ ฟังทำคำข้าวให้กลมกล่อม ไม่ฟังอำปากไว้คอย ทำ ไม่ฟังสอดมือทั้งหมดเข้าปาก ไม่ฟังพูดทั้งคำข้าวยัง อยู่ในปาก ไม่ฟังฉันโยนคำข้าว ไม่ฟังฉันกัดคำข้าว ไม่ ฟังฉันทำแก้มให้ตุ่ย ไม่ฟังฉันสลับมือ ไม่ฟังฉันทำเมสิด ข้าวตก ไม่ฟังฉันแลบลิ้น ไม่ทำเสียงดังจิบ ๆ ไม่ฟังทำ เสียงซู้ด ๆ ไม่ฟังฉันเลียมือ ไม่ฟังฉันขอบาตร ไม่ฟัง ฉันเลียริมฝีปาก	โทษและขอให้เขาส่งให้ - ในที่บริโภค ย่อมหิวยกยื่นส่งสิ่งของแก่ผู้อื่นต่อ ๆ ไป ไม่มุ่งแต่ กระทำกิจส่วนตน ย่อมไม่รวบสามตระกลามสี่กวาดฉวยเอา ของที่เขาตั้งไว้เป็นกลาง จนเกินส่วนที่ตนจะได้ - ย่อมไม่รวบสามตระกลามสี่ กวาดฉวยเอาของที่เขาตั้งไว้เป็น กลางจนเกินส่วนที่ตนจะได้ ไม่ควรฉวยโอกาสแบ่งเอาเสียมาก จนเกินไป จนทำให้ผู้ได้ออกสแบ่งภายหลังไม่ได้ตามควร หรือ อาจไม่ได้เลย - ในการเลี้ยงดูย่อมแผ่เผื่อ เชื้อเชิญแก่คนข้างเคียงก่อนตน
- ภิกษุยืนอยู่ข้างนอกกระแอม ภิกษุอยู่ข้างในกระแอม รับ	- ถ้าจะเข้าห้องเรือนผู้ใด ย่อมต้องเคาะประตูหรือ กล่าววาจาให้ เขารู้ตัวก่อน
- ปัจฉาสมณะ ... เดินไม่ไกลไม่ชิดนัก	- จะยืน นั่ง ย่อมอยู่ในลำดับอันสมควร ย่อมทำการอยู่ใน ระเบียบแบบแผน
- พระอุปัชฌายะกำลังพูด ไม่ฟังพูดสอดสวนขึ้น	- ย่อมไม่สอดสวนวาจาหรือแย้งชิงพูด
สรุปเนื้อหา กิจวัตรประจำวัน ปัจจัย 4 นุ่งห่ม (จีวร) อาหาร (การฉัน-น้ำ) ที่อยู่อาศัย (เสนาสนะ) ยารักษาโรค (การพยาบาล) การดูแล (อุปัชฌาย์ รับผิดชอบ) การเล่าเรียน การสงเคราะห์ การเดินทาง การบอกกล่าว การระงับอกุศล ธรรม กตีกาสงฆ์ ยืน เดิน นั่ง นอน ตีแผ่ ทำ พูด คิด	สรุปเนื้อหา มารยาททางกาย วาจา ใจทั่วไป คือ รักษาความเรียบร้อย ไม่ อูจาดลามก สัมมาคารวะ กิริยาเป็นที่รัก เป็นผู้สง่า ปฏิบัติการ งานดี ใจดี ไม่เห็นแก่ตัว รักษาความสุจริตซื่อตรง ไม่ประพฤติชั่ว

ตาราง 2 เปรียบเทียบเนื้อหาที่คล้ายกันของวัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกกับสมบัติผู้ดีในสังคมไทย

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า 1) ความสำคัญของวัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกที่ไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์หรือการบรรพชาเท่านั้น แต่ยังสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนในชีวิตประจำวันได้อีกด้วย การศึกษาวัตรปฏิบัตินี้ไม่ได้เพียงแต่รักษาความประพฤติของพระสงฆ์ให้บริสุทธิ์ แต่ยังสามารถสะท้อนถึงวิธีการรักษามารยาทและคุณธรรมในสังคมไทยที่ยังคงเน้นถึงความเคารพต่อผู้อื่น สังคม สถานที่และสิ่งแวดล้อม รวมถึงวิธีการศึกษาพระพุทธศาสนาในแง่มุมที่แยกแยะจากการศึกษาแบบทั่วไป ในระบบการศึกษาตะวันตก ในประเด็นวัตรปฏิบัติที่สังคมไทยได้เห็นการปฏิบัติของพระสงฆ์เป็นประจำในช่วงเช้า ก็คือ ปิณฑจาริกวัตรหรือข้อปฏิบัติในการบิณฑบาต อันเป็นวัตรปฏิบัติที่ไม่ได้เกี่ยวเนื่องเฉพาะพระสงฆ์ที่ต้องบิณฑบาตเลี้ยงชีพเท่านั้น แต่พุทธศาสนิกชนยังได้มีโอกาสทำบุญตักบาตรด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมุกดา ฐานธมโม และคณะ (2567) ที่ระบุว่า วัตรปฏิบัติหรือระเบียบว่าด้วยการบิณฑบาตของพระสงฆ์

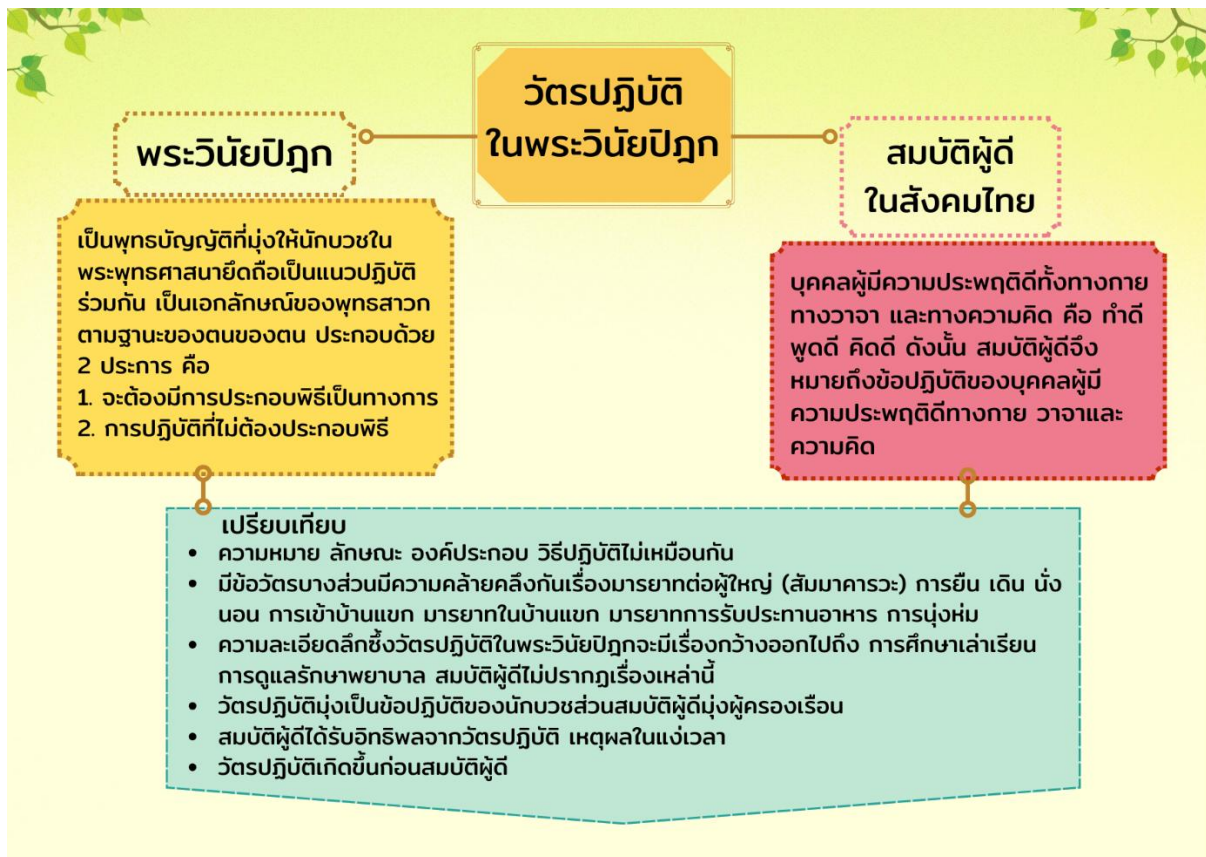
เป็นวิถีชีวิตที่เหมาะสมสำหรับบรรพชิต อันเป็นกรณีกึ่งที่พึงกระทำเป็นกิจวัตรประจำวันเพื่อการดำรงชีพ เป็นการสร้างอัตประโยชน์ ปรัตถประโยชน์และประโยชน์ทั้งสองฝ่าย แม้พระพุทธเจ้าก็ทรงปฏิบัติเช่นเดียวกัน ดังนั้น จึงเป็นวัตรปฏิบัติที่เป็นแนวทางที่ส่งเสริมการทำบุญของชาวพุทธอีกด้วย นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระทวีโชค เจตนาสุโ (อิมชั่น) (2564) ที่ศึกษาการส่งเสริมการปฏิบัติกิจวัตรของพระสงฆ์ไทยในยุค 4.0 ซึ่งพบว่า การปฏิบัติตามวัตรชั้นธกะ (วัตร 14) ถือเป็นกิจใหญ่ที่พระสงฆ์ต้องศึกษาให้ทราบชัดและปฏิบัติให้สมควรแก่สมณสาธูปแห่งตน นอกจากงานของพระทวีโชค เจตนาสุโ (อิมชั่น) จะศึกษาเกี่ยวกับวัตร 14 แล้ว ยังได้ศึกษาเสขียวัตถ์ 75 และธุดงค์วัตรที่มองว่า เป็นกิจใหญ่ด้วยเช่นกัน ซึ่งเสขียวัตถ์นี้ในงานวิจัยของผู้เขียนได้มองว่า เป็นวัตรปฏิบัติสำคัญที่พระสงฆ์ต้องปฏิบัติด้วยเหมือนกัน เพราะเป็นสิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์ที่ต้องปฏิบัติอยู่แล้ว แต่ข้อแตกต่างในงานวิจัยของผู้เขียน ก็คือ ไม่ได้ศึกษาธุดงค์วัตร เพราะเป็นวัตรปฏิบัติที่เป็นข้อปดเจกสำหรับพระสงฆ์ที่ต้องการขัดเกลาเป็นพิเศษ ดังนั้น จะเห็นว่า วัตรปฏิบัติบางประการจึงเหมาะกับจริตของผู้ปฏิบัติแต่ละคนด้วย เช่น ธุดงค์วัตร ซึ่งเหมาะกับวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์อรัญวาสีเป็นสำคัญ

2) การเปรียบเทียบวัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกกับสมบัติผู้ดีในสังคมไทยพบว่า ทั้งสองมีความคล้ายคลึงกันในหลายมิติ ข้อวัตรกับสมบัติผู้ดีที่คล้ายกันแสดงให้เห็นว่า สมบัติผู้ดีได้รับอิทธิพลจากวัตรปฏิบัติ เหตุผลในแง่เวลา วัตรปฏิบัติเกิดขึ้นก่อนสมบัติผู้ดี เหตุผลในแง่ของบุคคลผู้ตรวจทานสมบัติผู้ดี คือ สุชีพ ปุญญานุภาพ (มูลนิธิมหาจุฬาราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2543: 13) เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาอบรม และเชี่ยวชาญคำสอนในพระพุทธศาสนา ผลงานที่นำหลักธรรมออกมาหลายรูปแบบ เช่น ตำรา บทร้อยกรอง สุภาษิต ความเรียงชุมนุมบทความสั้น ชุมนุมบันทึกเบ็ดเตล็ด ปาฐกถา ปาฐกถาภาษาอังกฤษ รวมสำเนาเทศนา จินตนิยายอิงหลักธรรม งานแปล คำถามตอบปัญหาทางพระพุทธศาสนา (วัดกันมาตุยาราม, 2543: 14-15) ดังนั้น จึงเป็นเหตุให้สมบัติผู้ดีมีส่วนผสมของวัตรปฏิบัติในรูปแบบหนึ่ง ในงานวิจัยของปัญญางามสง่า และวีระชาติ นิมนองค์ (2561) ได้สะท้อนให้เห็นชัดเจนว่า ข้อบัญญัติในหมวดเสขียวัตถ์ที่เป็นสิกขาบทของพระสงฆ์ได้มีลักษณะสอดคล้องกับมารยาทไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการยืน การเดิน การนั่ง รวมถึงการรับประทานอาหาร โดยสรุป ก็คือ ข้อวัตรที่เกี่ยวกับปัจจัย 4 คือ เครื่องนุ่งห่ม (จีวร) อาหาร (การฉัน-น้ำ) ที่อยู่อาศัย (เสนาสนะ) และยารักษาโรค (การพยาบาล) สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้สมบัติผู้ดีที่ปรากฏอยู่ในวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ที่สอดคล้องกับสังคมไทยเป็นอย่างดี

องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยนี้ คือ การเข้าใจวัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกอย่างลึกซึ้งทั้งในด้านความหมาย ลักษณะ องค์ประกอบและวิธีการปฏิบัติ โดยวัตรปฏิบัตินั้นไม่เพียงแต่เป็นข้อกำหนดทางศาสนา แต่ยังสะท้อนถึงระเบียบวินัยและแบบแผนการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์อย่างเป็นระบบ ซึ่งประกอบทั้งข้อห้ามและข้อบังคับ นอกจากนี้ งานวิจัยยังเผยให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัตรปฏิบัติกับค่านิยมของสังคมไทย โดยเฉพาะสมบัติผู้ดีที่แม้จะมีลักษณะบางอย่างต่างกัน แต่ก็มี ความคล้ายคลึงกันในด้านเนื้อหาและจุดมุ่งหมาย

เช่น การเน้นความสุภาพ ความมีวินัย ความประพฤติที่เหมาะสม จึงสรุปได้ว่า วัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกมีอิทธิพลต่อการก่อรูปคุณลักษณะทางสังคมของคนไทยผ่านแนวคิดเรื่องสมบัติผู้ดี

ภาพ 1 วัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกที่มีอิทธิพลต่อการก่อรูปคุณลักษณะทางสังคมของคนไทย

สรุป

การศึกษาในสมัยพุทธกาลมีความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างอาจารย์กับศิษย์ โดยอาจารย์เปรียบเสมือนบิดาผู้ให้ทั้งความรู้และการอบรมศีลธรรม ขณะที่ศิษย์ก็มีหน้าที่เคารพและปรนนิบัติอาจารย์อย่างใกล้ชิด วัดจึงเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ทั้งด้านศาสนาและวิชาชีพ ต่อมาเมื่อสังคมไทยรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตก การศึกษาได้แยกตัวออกจากวัดและกลายเป็นระบบที่ต้องจ่ายค่าเล่าเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ก็ลดน้อยลง กลายเป็นเพียงผู้ให้และผู้รับบริการ ปัจจุบันแม้คณะสงฆ์ยังมีบทบาทในการผลิตบัณฑิตออกไปรับใช้สังคม แต่กลับมีเสียงสะท้อนถึงความขาดระเบียบวินัยและสัมมาคารวะ วัตรปฏิบัติในพระวินัยปิฎกจึงเป็นแนวทางที่สำคัญในการฟื้นฟูจริยธรรมและการอบรมจิตใจ อาจเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างสำนึกด้านจริยธรรมให้แก่เยาวชนและบุคคลทั่วไป วัตรเหล่านี้ สามารถประยุกต์ใช้ในการปลูกฝังความมีระเบียบวินัย ความเคารพ ความอ่อนน้อมถ่อมตน และการประพฤติดีทั้งในชีวิตส่วนตัวและชีวิตทางสังคม โดยวัตรเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงระเบียบของพระภิกษุเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงคุณลักษณะของผู้มีความประพฤติดีอันสอดคล้องกับสมบัติผู้ดีในสังคมไทย ซึ่งเน้นการประพฤติดีทั้งทางกาย วาจาและใจ ดังนั้น การศึกษาวัตรใน

พระวินัยสามารถประยุกต์ใช้เพื่อปลูกฝังคุณธรรมแก่ผู้คนในสังคมได้อย่างเหมาะสม งานวิจัยชิ้นนี้สามารถนำระเบียบวิธีวิจัยไปประยุกต์ใช้กับประเด็นอื่น ๆ ได้ เช่น ลัทธิบริโภคนิยมหรือปัญหาภาวะโลกร้อน ซึ่งล้วนเป็นปัญหาที่เกิดจากพฤติกรรมของมนุษย์เป็นสำคัญ สำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ควรมีการจัดการศึกษาและอบรมที่ไม่เพียงมุ่งเน้นด้านวิชาการ (ความเก่ง) เท่านั้น แต่ควรครอบคลุมถึงการฝึกฝนมารยาท วัตรปฏิบัติและคุณลักษณะของผู้มีความเป็นสุภาพชน (ความดี) ด้วย ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมให้ผู้ที่ผ่านการอบรมเป็นทั้งคนเก่งและคนดี สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (ดี-มีสุข) ซึ่งส่งผลดีต่อครอบครัว สังคม ประเทศชาติและโลกโดยรวมในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- ปัญญา งามสง่า และวีรชาติ นิมนองค์. (2561). การศึกษาวิเคราะห์พระธรรมวินัยในฐานะเป็นฐานของมารยาทไทย. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.* 6 (พิเศษ), 443-452.
- พระครูปริยัติกิตติธำรง (ทองขาว กิตติธโร). (2555). ค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงเพราะสังคมเปลี่ยนไป. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์.* 1 (1), 13-29.
- พระทวีโชค เจตนาสุโภ (อิมชื่น). (2564). การส่งเสริมการปฏิบัติกิจวัตรของพระสงฆ์ไทยในยุค 4.0. *วารสาร มหาจุฬานาครทรรศ.* 8 (11), 312-326.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2550). *การศึกษาหลักธรรมในพระวินัยปิฎก*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมุกิตา ชานธโม และคณะ. (2567). วิเคราะห์เปรียบเทียบวัตรปฏิบัติการบิณฑบาตของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลและในสังคมไทยปัจจุบัน. *วารสาร มจร โกศยปริทรรศน์.* 2 (2), 24-36.
- พุทธทาสภิกขุ. (2542). *พระวินัยปิฎก*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2557). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 9*, พิมพ์ครั้งที่ 9. นครปฐม: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2543). *ประวัติและผลงานอาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ*. พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพอาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วัดกันมาตุยาราม. (2543). *อาญาจักรตัวอย่าง*. มปท.: ทรงสิทธิ์วรรณ.